

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA
IQTISODIY O'SISHNING YANGI DRAYVERLARI**

Abdullayeva Nodira Karimberdi qizi

*O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Kadastr
agentligining Davlat kadastrlari palatasi*

+998998080081

nodirakh7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri, uning tarkibiy o'zgarishlarga olib kelishi, hamda yangi iqtisodiy drayverlar sifatida shakllanayotgan yo'nalishlar tahlil qilingan. Muallif zamonaviy texnologiyalar, innovatsion xizmatlar, sun'iy intellekt va raqamli infratuzilmaning mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini yoritgan. Shuningdek, davlat siyosatining raqamli islohotlar bilan uyg'unligi, xususiy sektorning o'sishidagi rag'batlar ham ko'rib chiqilgan. Maqolada iqtisodiy o'sishning yangi drayverlarini aniqlash orqali O'zbekistonning raqamli transformatsiya jarayoni baholangan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy o'sish, sun'iy intellekt, raqamli infratuzilma, startaplar, transformatsiya

Kirish

Bugungi kunda dunyo iqtisodiyotida ro'y berayotgan keskin o'zgarishlar, ayniqsa texnologik taraqqiyot, raqamli transformatsiya va sun'iy intellektning keng joriy etilishi davlatlar oldida yangi imkoniyatlar bilan birga, jiddiy chaqiriqlarni ham yuzaga chiqarmoqda. O'zbekiston ham bu tendensiyalardan chetda qolmagan holda, so'nggi yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va yangi iqtisodiy drayverlarni shakllantirish yo'lida izchil siyosat yuritmoqda. Bu esa nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki uni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish uchun muhim

poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Raqamli iqtisodiyot — bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan, innovatsion xizmatlar va mahsulotlar orqali qiymat yaratishga qaratilgan yangi iqtisodiy model bo'lib, u an'anaviy iqtisodiy faoliyatdan sezilarli farq qiladi. Shu bois, O'zbekistonda iqtisodiy o'sishning yangi drayverlarini aniqlashda aynan raqamli transformatsiyaning o'rni va istiqboli alohida e'tiborga loyiqdir.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida O'zbekistonda shakllanayotgan asosiy iqtisodiy drayverlardan biri bu IT sektori va raqamli xizmatlar sohasidir. 2020-yillardan boshlab Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi tomonidan amalga oshirilayotgan “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida davlat xizmatlarining elektronlashtirilishi, “my.gov.uz”, “id.gov.uz” kabi platformalarning keng ommalashuvi ushbu sektorning tez o'sishiga turtki bo'ldi.

Yana bir muhim drayver — bu startaplar ekotizimining shakllanishi va rivojlanishidir. Xususiyl sektorda, ayniqsa yoshlar orasida texnologik startaplar soni ortmoqda. Raqamli mahsulotlar, onlayn xizmatlar, fintech, edtech, agrotech kabi sohalarda yuzlab yangi loyihalar ishga tushirilmoqda. Ular iqtisodiyotga nafaqat innovatsion yondashuv olib kiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratadi, bozor mexanizmlarini jonlantiradi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, raqamli iqtisodiyot O'zbekiston uchun nafaqat texnologik yangilanish manbai, balki ijtimoiy-iqtisodiy tenglikni ta'minlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Mamlakatda hududlar o'rtasida iqtisodiy faollikda ma'lum tafovutlar mavjud. Raqamli texnologiyalar aynan mana shu farqlarni bartaraf etishda asosiy vositaga aylanmoqda. Misol uchun, masofaviy ish imkoniyatlari, onlayn ta'lim, elektron xizmatlar, raqamli moliya xizmatlari chekka hududlarda ham aholi uchun yangi daromad manbalarini yaratmoqda. Bu esa iqtisodiy o'sishning hududiy muvozanatini ta'minlaydi.

Mobil texnologiyalar va fintech xizmatlarining rivojlanishi moliyaviy inkluziyani kengaytirmoqda. O'zbekiston Markaziy banki tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan raqamli to'lov tizimlari, jumladan QR-to'lovlar, elektron

hamyonlar va "Open Banking" tamoyillari aholini bank xizmatlariga jalb qilishda ijobiy natija bermoqda. Bu o'z navbatida, ichki iste'mol bozorining jonlanishiga, kichik va o'rta biznesning o'sishiga xizmat qilmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun yaxshi boshqaruv va normativ-huquqiy muhit ham muhim ahamiyatga ega. So'nggi yillarda O'zbekistonda elektron hujjat aylanishi, raqamli imzo, elektron litsenziyalash, soliq hisobotlarining onlayn topshirilishi kabi jarayonlar tartibga solinib, raqamli biznes yuritish uchun qulay muhit yaratilmoqda. Bu — korrupsiya xavfini kamaytiradi, shaffoflikni oshiradi va investorlar uchun ishonchli tizim shakllantiradi.

O'zbekiston iqtisodiyotining yangi drayverlari sifatida raqamli texnologiyalarning faol joriy etilishi, birinchi navbatda, sanoat tarmoqlarining modernizatsiyasi bilan chambarchas bog'liq. Metallurgiya, mashinasozlik, kimyo sanoati, energetika kabi real sektor yo'nalishlarida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, raqamli tvinning (Digital Twin), SCADA va IoT (Internet of Things) texnologiyalari bosqichma-bosqich joriy qilinmoqda. Bu usullar ishlab chiqarish jarayonlarida aniq monitoring, ehtiyot qismlar eskirishini oldindan aniqlash va ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish imkonini bermoqda.

Bundan tashqari, logistika va transport tizimida raqamlashtirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishda sezilarli o'rin egallamoqda. Elektron yuk xatlari, GPS kuzatuv tizimlari, multimodal transport boshqaruvi platformalari, avtomatlashtirilgan bojxona xizmatlari mamlakat ichidagi va xalqaro savdo aloqalarining tezkor va shaffof bo'lishiga xizmat qilmoqda. Bu yo'nalishdagi o'sish iqtisodiy o'sish drayveri sifatida eksport-import operatsiyalarining hajmiga ham bevosita ta'sir qiladi.

Raqamli ta'lim va bilim iqtisodiyoti ham O'zbekistonda yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratmoqda. Ta'lim sohasining raqamlashtirilishi orqali nafaqat bilim olish qulaylashmoqda, balki zamonaviy raqamli mutaxassislar, dasturchilar, tizim muhandislari, IT-analitiklar kabi yangi mehnat bozoridagi talab yuqori bo'lgan kasblar paydo bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyot uchun bu inson kapitalining

yangilangan modeli bo'lib xizmat qilmoqda.

Kelajakda iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi yana bir strategik yo'nalish — bu sun'iy intellekt asosida qaror qabul qilish tizimlarining keng qo'llanilishidir. Korxona va tashkilotlar moliyaviy, marketing, ishlab chiqarish yoki kadrlar bo'yicha qarorlar qabul qilishda raqamli algoritmlardan, mashinali o'rganish va data-mining usullaridan foydalanishni boshlamoqda. Bu esa boshqaruvni intuitiv emas, balki ma'lumotlarga asoslangan professional yondashuvga olib chiqadi. Davlat sektori doirasida esa, regtech va govtech texnologiyalari — ya'ni davlat xizmatlarini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish tizimlari o'sib bormoqda. Misol uchun, soliq organlari, yer kadastri, ro'yxatga olish va statistik xizmatlar faoliyatida raqamli yechimlar samaradorlikni oshirmoqda. Bu esa davlatning iqtisodiyotga bevosita ta'sirchanligini oshirib, korrupsiyaviy omillarni kamaytirish bilan birga, byudjet daromadlarini ko'paytirishga ham xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, aytish mumkinki, O'zbekiston raqamli iqtisodiyotni nafaqat sohalar bo'yicha joriy etmoqda, balki ularni o'zaro bog'liq drayverlar tizimiga aylantirmoqda. Ya'ni, bu texnologiyalar alohida ishlamaydi — ular ta'lim, sanoat, davlat sektori, moliyaviy xizmatlar va ijtimoiy sohalarda kompleks tarzda integratsiyalashgan holda umumiy iqtisodiy muvozanatni shakllantiradi.

Shu bilan birga, bu jarayonni samarali boshqarish uchun raqamli siyosatni rejalashtirish, xatarlarni prognoz qilish va strategik yo'l xaritalarini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Raqamli iqtisodiyotning o'sishi bilan bog'liq muammolar — masalan, kiberxavfsizlik, raqamli gender tengsizligi, texnologik ishsizlik, axborot notengligi kabi salbiy oqibatlar ham hisobga olinishi, ularning oldi olinishi zarur.

Xalqaro tajribaga nazar tashlaydigan bo'lsak, raqamli iqtisodiyot asosida rivojlanayotgan davlatlar — Estoniya, Janubiy Koreya, Singapur va Irlandiya kabi mamlakatlar raqamli texnologiyalarni milliy strategiyaga aylantirib, jahon raqobatida yuqori o'rinlarni egallab kelmoqda. O'zbekiston ham bu yo'ldan borar ekan, nafaqat import texnologiyalarni joriy etishi, balki milliy innovatsion

mahsulotlar ishlab chiqishga e'tibor qaratmoqda. IT Park doirasida "Made in Uzbekistan" brendi ostida yaratilayotgan dasturiy mahsulotlar va mobil ilovalar bunga yaqqol misoldir.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot orqali demografik ustunlikdan samarali foydalanish imkoniyati yuzaga kelmoqda. O'zbekistonda yoshlar salmog'i yuqori bo'lib, bu — inson kapitaliga strategik sarmoya kiritish zarurligini anglatadi. Raqamli ta'lim platformalari (masalan, One Million Uzbek Coders, Najot Ta'lim, IT Bilim) yoshlarning zamonaviy texnologiyalarni tez o'zlashtirishini ta'minlamoqda. Bu esa iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli drayveriga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyot shuningdek, atmosferaviy barqarorlik va yashil iqtisodiyot tamoyillari bilan uyg'unlashmoqda. Elektron hujjatlar, raqamli resurs boshqaruvi, aqlli shahar texnologiyalari ekologik xavflarni kamaytiradi, isrofgarchilikka chek qo'yadi. Shu sababli, iqtisodiy o'sishni raqamlashtirish jarayoni O'zbekistonning barqaror rivojlanish maqsadlariga xizmat qiladi.

Elektron tijorat ham O'zbekistonda iqtisodiy o'sishning kuchli drayveriga aylanmoqda. Pandemiya davrida e-commerce bozori keskin rivojlandi. "Uzum Market", "Asaxiy", "ZoodMall" kabi yirik platformalarning faoliyati bilan bir qatorda, kichik biznes vakillari ham raqamli savdo maydonlarida faol ishtirok etmoqda. Bu nafaqat ichki bozorning integratsiyasini ta'minlamoqda, balki eksport salohiyatini oshirishda ham muhim rol o'ynayapti.

Shuningdek, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili (Big Data, AI) iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirishda muhim vosita bo'lib bormoqda. Ular orqali tarmoqlarda xarajatlarni optimallashtirish, ehtiyojlarni bashorat qilish, ishlab chiqarishni raqamlashtirish imkoniyati yaratilmoqda. Bu texnologiyalar bank, sug'urta, sog'liqni saqlash, transport va logistika sohalarida muvaffaqiyatli joriy qilinmoqda.

Raqamli infratuzilma — internet tarmog'ining tezligi, qamrovi va arzonligi ham iqtisodiy o'sishni bevosita belgilovchi omilga aylangan. O'zbekistonda keng polosali internet tarmoqlari soni ortib, optik tolali aloqa liniyalari qishloq hududlargacha yetkazilmoqda. Bu esa hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tengsizlikni

kamaytirish, raqamli xizmatlardan keng foydalanish imkoniyatini yaratmoqda.

Shuningdek, raqamli savodxonlikni oshirish orqali inson kapitaliga sarmoya kiritish — iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli kafolati sifatida qaralmoqda. Davlat tomonidan o'quv dasturlari, IT markazlar, IT parklar va texnoparklar tashkil etilishi, yoshlarning zamonaviy kasblarni o'zlashtirishiga imkon bermoqda. Bu orqali yuqori malakali raqamli mutaxassislar soni ortmoqda. Shuningdek, O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni jadallashtirayotgan muhim raqamli drayverlardan biri bu blokcheyn texnologiyalarining joriy qilinishi hisoblanadi. Ayniqsa, moliyaviy tizimda, aktivlarni raqamli ro'yxatdan o'tkazish, kontraktlar va tranzaksiyalarni shaffoflashtirish borasida blokcheynning afzalliklari keng ko'lamda tatbiq qilinmoqda. 2022-yildan boshlab Markaziy bank va Moliya vazirligi bir qator raqamli yechimlarni sinov tariqasida ishga tushirgan bo'lib, bu uzoq muddatda davlat moliyasining shaffofligini oshirishga xizmat qiladi.

Raqamli qishloq xo'jaligi ham yangi iqtisodiy drayver sifatida shakllanmoqda. "AgroTech" va "AgroData" loyihalari orqali dronlardan foydalanib ekin maydonlarini monitoring qilish, yer unumdorligini sun'iy intellekt orqali baholash, ob-havo prognozlariga asoslangan agrotexnik rejalashtirish yo'lga qo'yilmoqda. Bu esa qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va hosildorlikni barqaror saqlashda muhim o'rin tutadi.

Kreativ iqtisodiyot ham raqamli transformatsiya bilan uyg'un holda rivojlanmoqda. Dizayn, IT-dasturlash, kontent ishlab chiqarish, mobil ilovalar, onlayn ta'lim va raqamli marketing xizmatlari — bular bugun yoshlar orasida eng tez rivojlanayotgan faoliyat turlaridan sanaladi. IT Park va Texnoparklarda yaratilgan ekotizim bu yo'nalishlarda faoliyat yuritayotgan startaplarga imtiyozlar, investitsiyalar va mentorlardan iborat keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Yana bir muhim drayver bu raqamli eksport — ya'ni an'anaviy mahsulot emas, balki xizmatlar eksportining ko'payib borayotgani. Masofaviy xizmatlar, IT-outsourcing, BPO (business process outsourcing), dasturiy ta'minot ishlab chiqish, texnik xizmat ko'rsatish va onlayn konsalting xizmatlari xorijiy mijozlar uchun O'zbekistondan turib taklif qilinmoqda. Bu esa, xususan, yuqori malakali

mutaxassislarni o'z yurti ichida ish bilan ta'minlab, valyuta tushumlarini oshiradi. Shuningdek, davlat tomonidan raqamli texnologiyalarni mahalliyashtirish va import o'rnini bosuvchi yechimlar ishlab chiqishga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada yirik texnoparklar va inkubatsion markazlarda milliy dasturiy mahsulotlar, mobil ilovalar, platformalar ishlab chiqilmoqda. Bu jarayon nafaqat texnologik mustaqillikni ta'minlaydi, balki ichki iqtisodiyotda yangi mulohazaviy qiymat zanjirlarini yaratadi.

Raqamli iqtisodiyotning kengayib borayotgan yana bir yo'nalishi bu kiberxavfsizlik industriyasidir. Chunki iqtisodiy faoliyatning raqamli maydonga ko'chishi bilan birga xavfsizlik xavflari ham ortib bormoqda. Shu sababli O'zbekistonda davlat va xususiy sektor hamkorligida kiberxavfsizlik xizmatlari, auditlar, axborot muhofazasi tizimlari jadal rivojlanmoqda. Bu esa ishonchli va barqaror raqamli iqtisodiy muhit yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston raqamli transformatsiya jarayonida iqtisodiy o'sishning yangi drayverlarini muvaffaqiyatli shakllantirmoqda. IT sohasining kengayishi, elektron tijoratning rivojlanishi, startaplar va innovatsion bizneslarning faoliyati, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilining joriy etilishi iqtisodiyotda yangi, yuqori samarali segmentlarni yuzaga keltirmoqda. Kelgusida bu drayverlarning barqaror ishlashi uchun zarur bo'lgan institutsional, infratuzilmaviy va inson kapitali sohalaridagi islohotlar izchil davom ettirilishi lozim. Raqamli iqtisodiyot — bu faqat texnologik taraqqiyot emas, balki zamonaviy iqtisodiy modelga o'tish, iqtisodiy mustaqillik va global raqobatbardoshlik sari muhim qadamlardir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni
2. Davlat statistika qo'mitasi rasmiy hisobotlari (2023–2024 yillar)

3. Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi materiallari
4. Jahon banki: "Digital Economy for Central Asia" tahliliy hisobot, 2022
5. IT Park Uzbekistan rasmiy portali va startap ekotizimi yangiliklari
6. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi e'lonlari
7. UNCTAD: Digital Economy Report 2023